

ФІЛОСОФІЯ НАУКИ І ТЕХНІКИ ЯК НАПРЯМОК СУЧАСНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Актуальність теми дослідження. Двадцяте століття істотно змінило роль науки і техніки в житті суспільства. Науково-технічний прогрес безпосередньо і багатогранно впливає на життя кожного з нас, об'єктивно сприяючи постійному оновленню різних сторін дійсності. Обидва ці феномени – наука і техніка – набули такої соціальної важливості, що не брати їх до уваги, аналізуючи розвиток суспільства та його перспективи, просто неможливо. Ця обставина аж ніяк не може ігноруватися філософською теорією як своєрідною квінтесенцією людського знання кожної доби. Сформувався і прогресує особливий розділ цієї теорії – філософія науки і техніки. Усвідомлення та дослідження специфічних проблем цього напрямку стало в наш час неабияким завданням філософської думки. Певне знайомство з філософією науки і техніки сьогодні потрібне кожній людині.

Мета дослідження – висвітлення філософії науки і техніки на основі кількох найпоказовіших концепцій техніки у межах найширшого її трактування. Реалізація мети передбачає виділення певних **завдань**: розкрити природу та сутність поняття «техніка»; виділити основні напрямки розробки філософських проблем техніки; ознайомитись з кількома найпоказовішими концепціями техніки.

Об'єкт дослідження – феномен філософії науки і техніки як напрямку сучасних досліджень.

Предмет дослідження – трактування філософії техніки за найпоказовішими концепціями. Кінець ХХ - початок ХХІ століття представляє нам надзвичайно строкату і складну картину філософських вчень і шкіл, які висовують свою інтерпретацію технічного розвитку суспільства, сутності техніки, дії науково-технічного чинника на культуру, що склалась історично. Витоки філософії техніки простежуються в працях стародавніх філософів, але систематичне філософське дослідження феномену техніки почалося лише наприкінці ХІХ - початку ХХ ст. Термін «філософія техніки» у науковий обіг ввів німецький учений Ернест Капш, він у 1877 р. випустив книгу «Основні лінії філософії техніки». Е. Капш, К. Маркс розробляли сутнісні характеристики технічних засобів у руслі ідеї опредметнення. Інтенсивна розробка філософських проблем техніки почалася лише в 1950-1960-і рр. Аналіз європейськими теоретиками сучасної ситуації привів до критики в загостреній формі «наукової раціональності». Почастішали констатації того, що моделі майбутнього, які ґрунтуються на універсалізації науково-технічної раціональності, не мають ніяких точок контакту з реальністю сьогодення, а ніколи не зможуть бути реалізовані. Так відомий німецький історик науки К.Хюбнер приходить до наступного висновку: «...зараз менш, ніж до цих пір, очевидна величність, і більше - проблематичність односторонньо розвинутого техніко-наукового світу... проблематична наша здатність оволодівати майбутнім» [5, с. 220]. Надзвичайно актуальним є питання про природу та сутність техніки. Існують три основні підходи, що їх умовно можна позначити як вузький, широкий та найширший. За вузького підходу техніка розглядається як сукупність технічних засобів, які матеріалізують знання про закони та приховані властивості природи і сприяють збільшенню ефективності людської діяльності. При цьому підході на перший план у розумінні техніки виходять наукова обґрунтованість технічних засобів; складне поєднання їх елементів задля того, щоб забезпечити ефективне виконання цільової функції. За широкого підходу до техніки належать будь-які штучні знаряддя та засоби діяльності. Таке розуміння вводить нас у ширше коло людських дій, але навряд чи ложку чи виделку ми схильні без застереження зарахувати до техніки [3, с. 68-69]. Означені підходи є необхідними для виконання конкретних цільових завдань, але, безумовно, є недостатніми для вирішення глобального питання про місце та роль техніки у житті суспільства і про можливість і умови свідомого регулювання науково-технічного розвитку. У зв'язку з цим виникають проблеми зв'язку людської діяльності із процесами природи, постають питання про умови ефективності людської діяльності та її критерії, зв'язок розуміння, контролювання та алгоритмізації людської діяльності із неусвідомленим, спонтанним, природним. Кожна з цих проблем перебуває в полі зору фахівців з філософії. Ознайомимось з кількома найпоказовішими концепціями техніки у межах найширшого її трактування. Передусім - це концепція Б. Франкліна про те, що за своєю природою техніка є діяльністю, «що виробляє знаряддя». Ця концепція була підтримана марксизмом і набула такого окреслення: пізнаючи закони природи, людина створює техніку як «уречевлення» знання і як систему засобів, за допомогою якої людина включає закони природи, дію природних чинників у власну діяльність. Згаданий раніше Е. Капш розглядав техніку як спосіб розв'язання суперечностей між органами тіла та їх функціями з позиції «природної душі» людини. Тобто, на думку Е. Капша, душа, пов'язана із притаманним усій природі потягом до росту та розширення, намагається перевищувати функції людських органів, а тому й починається продукування техніки та технічних засобів [4, с. 242].

Французький філософ А. Бергсон виводить техніку та технічну діяльність людини з її принципової нездатності знаходитись у цілісному злитті із буттям. Людина живе у вимірах часткового, кінцевого, фрагментарного, а тому і в намаганні як збагнути буття, так і відтворити його, створює механізми, схеми, штучні сполуки. Але жива тривалість буття завжди залишається поза цими штучними утвореннями. Сучасний німецький філософ-екзистенціаліст, один із найавторитетніших філософів ХХ ст. М. Гайдеггер вважав, що техніка пов'язана з принциповими особливостями людського існування у світі. Серцевина буття залишається для людини закритою і недосяжною внаслідок стурбованого ставлення людини до світу. Вона намагається використовувати речі, а не осягати їх у їхньому буттєвому сенсі. Включаючи їх до сфери своєї турботи, людина намагається надати їм службового призначення, зробити функцію, включити у систему актів свого життєвласнування. Живучи в сфері техніки, людина все більше віддаляється від буття, адже техніка значно прискорює продукування речей. На думку М. Гайдеггера, людина марно тіпшить себе надією, що це вона керує технікою; насправді техніка сама потребує людини і ніби несе її на своїй хвилі. Техніка робить людину завжди виштовхнутою на зовнішню межу буття. Щоб покінчити з таким хибним існуванням, потрібно докорінно змінити сам спосіб мислення сучасної людини. Сучасний французький дослідник техніки Ж. Елпольє вважає, що техніка є наслідком загальної раціоналізації життя. Вона породжена панлогізмом, веде до стандартизації життя, перетворює засіб у мету, а мету - у засіб. За Ж. Елпольє, техніка - це «сукупність раціональних вироблених методів, що мають безумовну ефективність у будь-яких галузях людської діяльності» [1, с. 56]. Своєрідну концепцію техніки розробив сучасний німецький дослідник Х. Бек. Він визначив техніку «як зустріч людського духу із світом, при цьому людина формує і змінює органічну, неорганічну природу, соціальну психіку і духовну природу згідно із пізнаними нею законами природи і власними цілями» [2, с. 87]. Х. Бек не розглядає підвалин ані природи, ані людського духу, він лише констатує, що техніка не може ґрунтуватися або на законах природи, або на сутності духу. У кожній із окреслених концепцій осмислюється щось справді істотне і цікаве у феномені техніки. У них можна побачити спільні аспекти, зокрема: по суті усі, хто розглядає техніку у найширшому сенсі цього терміна, наполягають на тому, що вона вкорінена у сам фундамент людського існування і є проявом особливостей людської взаємодії із світом; техніка пов'язана із істотними особливостями людського пізнання та інтелекту; техніка, безумовно, пов'язана із намаганням людини за допомогою кінцевого оволодіти нескінченним, за допомогою раціонального - позарациональним, за допомогою функціонального та цілеспрямованого - самодостатнім, за допомогою ефективно нарощуваного - спонтанно-самопродукуючим. У сучасній філософії техніка постає як об'єкт, знання, діяльність та волевиявлення людини. Відповідно під час розгляду техніки доцільно врахувати її природний, людський, соціальний вимір.

Висновок. На підставі розглянутого ми можемо стверджувати, що пізнання і техніка невід'ємно пов'язані між собою, що у певному вимірі пізнання є не що інше, як техніка інтелектуального прояснення буття. Природно, що й наука виникає і розвивається у зв'язку із розвитком техніки. Вихідним актом і технічної діяльності, і пізнання є покладання в бутті, що протистоїть людині та людському розуму, певної межі, яка починає виконувати функції точки або системи відліку, що надалі орієнтує людину в її теоретичній та практичній діяльності.

Література

1. Історія сучасної зарубіжної філософії. - СПб., 1997.
2. Петрушенко В.Л. Філософія науки та техніки. - Львів: «львівська політехніка», 2000.
3. Митчем К. Что такое философия техники. - М.: Аспект пресс, 1995.
4. Сколимовскі Х. Філософія техніки як філософія людини // Нова технократична хвиля на Заході. - М.: Пресс, 1986 - с. 240 -249.
5. Філософія техніки в ФРГ. - М. Прогресс, 1989.